ISSN 2029-1701
ISSN 2335-2035 (Online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2016 (16)
Scientific articles

-IMAS IR *-YMAS* VEDINIAI POLICIJ-OS PAREIGŪNŲ TARNYBINIUOSE DOKUMENTUOSE

Rasa Dobržinskienė*

**Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedra*
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8 37) 30 36 64
El.paštas: rasa.dobrzinskiene@mruni.eu

Anotacija. Dokumentų pildymas yra svarbi policijos pareigūnų darbo dalis, reikalaujanti atidumo, tikslumo, teisinių žinių. Prie šių išvardytų savybių reikėtų pridėti ir taisyklingumą.

Šiame straipsnyje pasirinkta aptarti vieną iš tiek bendrinei kalbai, tiek teisės kalbai būdingų klaidų – tai veiksmažodinių daiktavardžių su priesagomis *-imas* ir *-ymas* vartosena. Straipsnio **tikslas** – išanalizuoti *-imas* ir *-ymas* vedinių vartoseną policijos pareigūnų tarnybiniuose dokumentuose. Tyrimo **medžiaga** rinkta iš policijos pareigūnų tarnybinių dokumentų. Straipsnis aktualus dėl vis dar mažai tirtos teisės mokslo srities raštų kalbos, juo labiau policijos pareigūnų tarnybinių dokumentų kalbos.

Apžvelgus policijos pareigūnų tarnybinių dokumentų tekstus, galima daryti išvadą, kad veiksmažodinių daiktavardžių vartosena yra gana dažna, o jų perteklinis vartojimas lemia nesklandžią, neaiškią minties raišką tekste.

Pagrindinės sąvokos: tarnybiniai dokumentai, veiksmažodinių daiktavardžių abstraktai, tikslumas, taisyklingumas.

ĮVADAS

Dokumentų pildymas yra svarbi policijos pareigūnų darbo dalis, reikalaujanti atidumo, tikslumo, teisinių žinių. Prie šių išvardytų savybių reikėtų pridėti ir taisyklingumą. Bendrinę kalbą yra privaloma vartoti visose valstybinėse įstaigose, tačiau už jos taisyklingumą yra atsakingas pats jos vartotojas. Bendrinė kalba atlieka daug įvairių viešojo visos tautos gyvenimo funkcijų[1], o kad jos būtų tinkamai vykdomos, svarbus kalbos struktūros subendrinimo, arba standartizavimo, laipsnis.[2] Kuo vartojama kalba yra artimesnė norminei lietuvių kalbai, tuo taisyklingesnis, tikslesnis ir aiškesnis tekstas. Teisės kalbos taisyklingumo ir tikslumo santykis šiek tiek skiriasi nuo kitų kalbos vartojimo sričių[3] dėl savo specifiškumo, terminijos, todėl reikia gerai išmanyti ir teisę, ir kalbą. Policijos pareigūnai rašo, pildo įvairius tarnybinius dokumentus, kurių kalbai minėtos savybės yra labai svarbios ir yra viena kitą sąlygojančios.

[1] Pupkis, A. Kalbos kultūros studijos, Vilnius, 2005, p. 31.
[2] Ibid.
[3] Kniūkšta, P. *Teisės kalbos taisyklingumas ir aiškumas*. Kalbos vartosena ir tvarkyba. Vilnius, 2001, p. 266.

Šiame straipsnyje pasirinkta aptarti vieną iš tiek bendrinei kalbai, tiek teisės kalbai būdingų klaidų – tai veiksmažodinių daiktavardžių su priesagomis *-imas* ir *-ymas* vartosena. Tai būtų šio straipsnio **objektas**.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti *-imas* ir *-ymas* vedinių vartoseną policijos pareigūnų tarnybiniuose dokumentuose. Šiam tikslui pasiekti pasirinkti tokie **uždaviniai**: Aptarti *-imas* ir *-ymas* vedinių darybos ir vartojimo normas; Išanalizuoti *-imas* ir *-ymas* vedinių vartojimo klaidas policijos pareigūnų tarnybiniuose dokumentuose.

Tyrimo **medžiaga** rinkta iš policijos pareigūnų tarnybinių dokumentų bendradarbiaujant su Kauno apskr. VPK vyr. kalbos tvarkytojomis (vyr. specialistėmis).

Medžiagai analizuoti ir rezultatams pateikti taikytas aprašomasis ir analitinis **metodai**.

Straipsnis aktualus dėl vis dar mažai tirtos teisės mokslo srities raštų kalbos, juo labiau policijos pareigūnų tarnybinių dokumentų kalbos.

PRIESAGŲ *-IMAS* IR *-YMAS* VEDINIAI

Priesaga *-imas* pagal savo darumą tarp tų afiksų, kurie vartojami veiksmažodžių abstraktams daryti, užima pirmąją vietą. Šios priesagos vediniai paprastai yra vartojami labai aiškia ir gryna veiksmo (ar būsenos) reikšme. Priesagos *-ymas* darumas yra kur kas labiau ribotas, tačiau savo reikšme niekuo nesiskiria nuo priesagos *-imas* vedinių.[4] Ši priesaga yra lietuviška ir jos vediniai yra vartotini, tačiau, kaip minėta, tik veiksmui žymėti. Tais atvejais, kai jais veiksmas nėra įvardijamas, minėtų priesagų vedinius reikia keisti veiksmažodžiais, daiktavardžiais su kitomis priesagomis, galūnių vediniais ar visai kitais žodžiais.[5]

Administracinėje kalboje tokie vediniai labai paplitę. Dalis jų yra sukonkretėjusių, turinčių specialias reikšmes vedinių, kurie vartojami kaip konkretieji daiktavardžiai. Tokie yra administracinėje kalboje vartojami dokumentų pavadinimai: *įstatymas, įsakymas, prašymas, pareiškimas* ir kt.; taip pat sudarant dokumentų atskirų dalių, skyrių, skirsnių antraštes: *Santuokos registravimas. Prašymo nagrinėjimas* ir pan.[6] Veiksmažodiniai daiktavardžiai yra vienas iš dokumentų kalbai būdingų požymių, tačiau jų vartojimas kartais tampa toks dažnas, kad užstelbia įprastesnius ir stilistiškai skambesnius kalbos vartojimo variantus bei juos stumia į užribį. Ypač tai pastebėtina, kai vartojamos *-imas* ir *-ymas* vedinių naudininko

[4] Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 1997, p. 94–95.
[5] Kazlauskienė, A., Rimkutė, E., Bielinskienė, A. Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas, 2008, p. 67.
[6] Akelaitis, G., Pečkuvienė, L., Žilinskienė, V. Specialybės kalba. Administracinės kalbos vadovėlis. Vilnius, 2009, p. 146–147.

formos tikslui su paskirties atspalviu reikšti; tokiais atvejais juos reikia keisti bendratimi, šalutiniu sakiniu ar kitaip, pavyzdžiui, *Šio klausimo svarstymui (= Šiam klausimui svarstyti) laiko neskirta*. Tikslui reikšti tinkamos veiksmažodinių daiktavardžių formos tik tais atvejais, kai šie vediniai yra sukonkretėję ir nereiškia veiksmo pavadinimo arba daiktavardžiai turi konkretinamąjį pažyminį[7], pavyzdžiui, *Pritariama pasiūlymui keisti švietimo politiką. Įstatymo projektą teikia pirma svarstymui.*

Griežčiau vertinamas aptariamų vedinių vartojimas veiksmo vietai pavadinti. Šiais atvejais jie keistini atitinkamais daiktavardžiais, pavyzdžiui, *autobusų sustojimas (= stotelė), valiutos keitimas (=keitykla)* ir pan.

Taigi *-imas* ir *-ymas* priesagų vediniai lietuvių kalboje yra vartotini, tik ne visais atvejais. Reikia atsižvelgti, kada šie vediniai iš tikrųjų žymi veiksmo reikšmę ar vartojami kitais išimtiniais atvejais, o kada jų vartosena neatitinka tikrosios reikšmės, yra vartojami pertekliškai ir yra galimi pakeisti kitomis lietuvių kalbos konstrukcijomis.

VEIKSMAŽODINIŲ VEDINIŲ VARTOJIMAS POLICIJOS PAREIGŪNŲ TARNYBINIUOSE DOKUMENTUOSE

Policijos pareigūnų darbas reikalauja turėti daug įvairių žinių ir įgūdžių, nes neretai pareigūnai atsiduria konfliktinėse situacijoje, taip pat kai tenka bausti nusikalstamą veiką padariusius asmenis ir pan. Bet kuriuo atveju jie turi gebėti atsiriboti nuo išorinių trukdžių ir atlikti savo darbą bei tinkamai rašyti, pildyti dokumentus. Atsižvelgiant į tai, kad paprastai nėra laiko ir galimybių aiškintis tam tikras kalbos subtilybes, taisyti ir gražinti tekstą, turi būti išugdyti įgūdžiai taisyklingai ir sklandžiai vartoti kalbą. Nesant ir šio požymio, atsiranda tam tikrų kalbos vartojimo klaidų tarnybiniuose dokumentuose.

Šiame straipsnyje aptariamas vienas iš labiausiai paplitusių kalbos vartojimo netikslumų – *-imas* ir *-ymas* vedinių vartosena. Kaip ir minėta, tai lietuvių kalbos normų nepažeidžiantys vediniai, tačiau jų netinkamas ir perteklinis vartojimas išstumia daug tikslesnes ir stilistiškai motyvuotesnes formas. Veiksmažodinių vedinių vartojimas apsunkina perteikiamos minties suvokimą, tekstą daro sunkiau suprantamą. Labiausiai griozdiškos ir dažniausiai vartojamos veiksmažodinių daiktavardžių formos su kitais veiksmažodžiais ar jų formomis, pavyzdžiui:

(...) tarnybinio patikrinimo *atlikimas atnaujintas* (= **atnaujintas**).

[7] Akelaitis, G., Pečkuvienė, L., Žilinskienė, V. Specialybės kalba. Administracinės kalbos vadovėlis. Vilnius, 2009, p. 149.

Vyresnysis patrulis S. M., *vykdydamas* teisės pažeidimo *fiksavimą* (= **fiksuodamas teisės pažeidimą**) (*protokolo surašymą* asmeniui (= **rašydamas protokolą**)), neturėjo galimybės numatyti veiksmų iš kito asmens, nesusijusio su tuo metu fiksuojamu teisės pažeidimu.

Įtariamasis bėgo, *vengė sulaikymo* (= vengė **būti sulaikytas**), nepakluso reikalavimui sustoti. X asmeniui *grasino susidorojimu* (= **grasino susidoroti**).

Visuose pavyzdžiuose pertekliškai vartojami veiksmažodiniai daiktavardžiai atskleidžia dokumentų kalbos neigiamą specifiką, taip pat kai kuriais atvejais visiškai nelogišką minties raišką. Terminas *tarnybinis patikrinimas* įvardija teisinį veiksmą, kai kas nors yra tikrinama ir atnaujintas gali būti tik pats patikrinimas, o ne patikrinimo atlikimas. Stiliaus nepaisymą rodo *-ymas* vedinio siejimas su pusdalyviu – *vykdydamas fiksavimą*. O ten, kur tiktų pusdalyvio forma, ji nevartojama: užuot sakius *rašydamas protokolą,* vartojama konstrukcija *protokolo surašymą*. Kituose dviejuose pavyzdžiuose taip pat galima pastebėti perteklinį veiksmo reiškimą: *vengė sulaikymo, grasino susidorojimu.* Visas minėtas konstrukcijas su veiksmažodiniais daiktavardžiais pakeitus kitomis konstrukcijomis, mintis nepakito, o minties raiška tapo aiškesnė, sklandesnė, taisyklingesnė, nes nė vienu atveju daiktavardžių abstraktai neperteikė tiesioginės veiksmo (ar būsenos) reikšmės.

Kitą grupę sudaro *-imas*, *-ymas* vediniai vartojami su daiktavardžiu *nusikaltimas*, pavyzdžiui:

Nuo 2014-07-30 yra ieškomas kaip asmuo, įtariamas nusikaltimo padarymu (= **padaręs nusikaltimą**).

(...), kad jos sūnus yra ieškomas policijos, be to, įtariamas nusikaltimo padarymu (= **padaręs nusikaltimą**), tai yra grasinimu nužudyti (= grasinęs nužudyti) kaimyną.

Reikia pastebėti, konstrukcija *nusikaltimo padarymu* tarsi tapusi šablonine, vartojama ne vieną kartą skirtinguose dokumentuose. daug aiškiau ir paprasčiau skamba dalyvinė konstrukcija. Šiuo atveju veiksmo reikšmė taip pat nėra tiesioginė, tad ir veiksmažodinių daiktavardžių vartosena, kuri tik apsunkina minties raišką, nereikalinga. Bene pati aktualiausia aptariamų vedinių vartosena tiek dokumentų kalboje, tiek bendrinėje kalboje yra susijusi su naudininko linksniu. Šiuo linksniu vartojami veiksmažodiniai daiktavardžiai jau ne tik kelia teksto stiliaus problemų, bet yra įvardijami kaip kalbos klaida. Teigiama, jog abstrakčių veiksmažodinių daiktavardžių naudininką tikslui su paskirties atspalviu reikšti

reikia keisti veiksmažodžių, iš kurių jie padaryti, formomis, šalutiniu sakiniu ar kitaip.[8] Tokios konstrukcijos kaip klaida įvardijamos įvairiuose kalbos kultūros leidiniuose.[9] Gausiai rasti pavyzdžiai rodo šias konstrukcijas esant ganėtinai populiarias ir dažnai vartojamas:

(...), kad paties T. S. neteisėti veiksmai turėjo įtakos jo kūno *sužalojimų atsiradimui* (= **sužalojimams atsirasti**).

Jei civilinis ieškinys bus pareikštas, *atsiųsti prijungimui* prie ikiteisminio tyrimo medžiagos (= atsiųsti pridėti).

Pareiškėjo asmens byla buvo išsiųsta į Migracijos departamentą prie LR VRM *archyviniam saugojimui* (= **į Migracijos departamento prie LR VRM archyvą saugoti**).

Tą pačią dieną *gedimo nustatymui* (= **gedimui nustatyti**) automobilis buvo nugabentas į (...).

Pateikti pavyzdžiai leidžia daryti prielaidą, kad administracinėje kalboje toleruojami ir savąją specifiką išlaikantys veiksmažodiniai daiktavardžiai ne visada tinkamai ir pagal bendrinės norminės kalbos taisykles yra vartojami. Gausiai sakiniuose vartojamos tokios konstrukcijos nepadeda teisės kalbai būti tiksliai, aiškiai, ko gero, atvirkščiai – sudaro painios, sunkiai iš karto perprantamos minties įspūdį. O juk taip neturėtų būti, pakanka tų teisės kalbos požymių, be kurių ši kalbos atmaina negalėtų egzistuoti: teisės terminijos, tam tikrų tik teisės kalbai būdingų ir tik joje vartojamų konstrukcijų, ilgų sakinių ir pan. Taigi kalbos reikalavimų nepaisymas tik dar labiau apsunkina teisės kalbos stilių, suteikia jam neaiškios minties raiškos bruožų.

IŠVADOS

Apibendrinant aptartas veiksmažodinių daiktavardžių su priesagomis *-imas* ir *-ymas* vartojamas konstrukcijas policijos pareigūnų tarnybiniuose dokumentuose, galima teigti, jog šios konstrukcijos dar labai gajos ir populiarios, nors jų vartosena tekstą daro sudėtingesnį ir painesnį. Minėtų vedinių formas pakeitus kitomis kalbos konstrukcijomis, stilius tampa raiškesnis, minties perteikimas – paprastesnis ir aiškesnis. Teisės kalba ir taip ganėtinai sudėtinga dėl specifinių konstrukcijų, terminijos ir kt. dalykų, todėl kalbos netikslumai čia dar mažiau reikalingi. Kuo tikslesnė ir taisyklingesnė kalba, tuo aiškesnė perteikia mintis – o tai labai svarbu teisės mokslui. Apžvelgus policijos pareigūnų tarnybinių dokumentų tekstus, galima daryti išvadą, kad veiksmažodinių daiktavardžių vartosena yra gana dažna, o jų perteklinis vartojimas lemia nesklandžią, neaiškią minties raišką tekste.

[8] Akelaitis, G., Pečkuvienė, L., Žilinskienė, V. Specialybės kalba. Administracinės kalbos vadovėlis. Vilnius, 2009, p. 148.
[9] Kalbos patarimai. Sintaksė. Vilnius, 2003; Kazlauskienė, A., Rimkutė, E., Bielinskienė, A. Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas, 2008; Kanceliarinės kalbos patarimai. Vilnius, 2002.

LITERATŪRA

1. Akelaitis, G., Pečkuvienė, L., Žilinskienė, V. Specialybės kalba. Administracinės kalbos vadovėlis. Vilnius, 2009.
2. Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 1997
3. Kalbos patarimai. Sintaksė. Vilnius, 2003;
4. Kanceliarinės kalbos patarimai. Vilnius, 2002.
5. Kazlauskienė, A., Rimkutė, E., Bielinskienė, A. Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas, 2008.
6. Kniūkšta, P. *Teisės kalbos taisyklingumas ir aiškumas*. Kalbos vartosena ir tvarkyba. Vilnius, 2001.
7. Pupkis, A. Kalbos kultūros studijos, Vilnius, 2005.

DERIVATIVES WITH SUFFIXES -¬IMAS AND -YMAS IN THE OFFICIAL DOCUMENTS OF POLICE OFFICERS

Rasa Dobržinskienė*
*Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Filling of documents is important part of police officer workday. It requires accurity, precision, law knowledge. Correctness of language is important too. Standart language is stringest in all public institution, but users theirself are responsible for it‘s correctness. Standart language performs many different functions of public life and they could be properly implemented due to it‘s degree of standardization. The language is closer to standard Lithuanian language, the more correct, precise and explicit it is. The relation of the correctness and precision of law language is a little different from other branches of language because of the it‘s particularity, terminology, so it needs to know law and language very well. Police officers write, fill various documents, so the said language features are very important for them. One of the language uncorrectness, which is typical for standart and law language, is discussed in this article. That is sage of verbal nouns with suffixes *-imas* and *-ymas*. **The aim of the article** – to analize usage of derivatives with suffixes *-imas* and *-ymas* in the official documents of police officers. **The material of research** is collected from the official documents of police officers. The article is actual because the law language of officials documents are analysed very little.

The suffix *-imas* is most used to make verbal nouns. These derivatives are generally used only by very clear and straight meaning of action (or state). The composition of suffix *-ymas* is not so often used, but the meaning of derivatives is the same. Verbal nouns are one of the features of language of documents, but it usage sometimes comes so frequent and smothers more useful and stylistics sounding variants of language. Especially it can be noticed when forms of dative of derivatives with meaning of goal with purpose tone are using.

In conclusion, it can be said that usage of verbal nouns is enough frequent, and their excess conditions not round, not clear expression of thought in the text.

Keywords: official documents, abstracts of verbal nouns, precision, correctness.

Rasa Dobržinskienė*, daktarė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: kalbos kultūra, specialybės kalbos kultūra, pragmatinė lingvistika, televizijos ir spaudos reklamų kalba.
Rasa Dobržinskienė*, Ph, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Humanities, lecturer. Research interests: culture of language, professional language, pragmatic linguistics, language of advertistiments and commercials.